

5. Ильшев А. М. Возможности углубления статистического изучения малого предпринимательства / А. М. Ильшев, О. М. Шубат // Вопросы статистики. – 2009. – № 2. – С. 8–17.
6. Міщенко Я. О. Статистичний аналіз діяльності підприємств малого бізнесу в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.10 / Міщенко Я. О. – К., 2011. – 205 с.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Пугачова М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств : [моногр.] / Пугачова М. В. – К. : ДП “Інформ.-аналіт. агентство”, 2007. – 535 с.
9. Пугачова М. В. Кон’юнктурні обстеження в моделях нерівноваги для дослідження стану промисловості України та Німеччини / М. В. Пугачова, Г. Нерб // Статистика України. – 2010. – № 4. – С. 8–14.

УДК 334.711: 311.42

Н. В. Хром'як,
інженер;

В. М. Чубай,

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет “Львівська політехніка”

Формування, аналіз та внутрішній контроль статистичної звітності промислових підприємств

Розглянуто особливості підготовки статистичної звітності на промислових підприємствах та її подання до органів статистики. Окреслено основні напрями аналізу показників статистичної звітності та наведено порядок здійснення внутрішнього контролю процесу формування її показників.

Ключові слова: статистична звітність, аналіз показників, внутрішній контроль, промислове підприємство.

Ефективність управління економікою підприємств і держави в цілому значною мірою залежить від повноти, обґрунтованості й достовірності інформації про господарські процеси, їх характер та обсяги, наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, фінансові результати діяльності. Основним джерелом такого інформаційного забезпечення є дані бухгалтерського і статистичного обліку, систематизовані у формах звітності. Варто зазначити, що статистична звітність посідає особливе місце серед інших видів звітності. Однак громіздкість та значна кількість форм статистичної звітності, дублювання, трудомісткість і недосконалість алгоритму обчислення ряду показників знижують якість необхідної інформації, що негативно впливає на ефективність управління як країною в цілому, так і окремим підприємством.

Проблеми удосконалення форм і показників статистичної звітності промислових підприємств досліджували такі вчені: О. Васечко [1], Т. Герасименко [2], В. Малишенко, К. Малишенко [3], Л. Пуздрач, Ю. Слободяник [4], Ю. Цал-Цалко [5] та ін. Однак слід зазначити, що надалі залишаються не вирішеними питання вдосконалення теоретичних і методичних підходів до формування показників статистичної звітності підприємств промисловості відповідно до наявного облікового забезпечення та запитів зацікавлених внутрішніх і зовнішніх користувачів.

Метою статті є оцінка якості, своєчасності та повноти формування статистичних звітів, аналіз їх показників, а також розробка методики проведення внутрішнього контролю статистичної звітності промислових підприємств України.

Завдання статті полягають у визначенні заходів щодо вдосконалення підготовки статистичної звітності на підприємстві та її подання до органів статистики, окресленні основних напрямів аналізу показників статистичної звітності та порядку здійснення внутрішнього контролю процесу формування її показників, а також виявленні недоліків, що існують при складанні статистичної звітності.

Організаційні заходи щодо здійснення державних статистичних спостережень шляхом збирання статистичної звітності регулює Закон України “Про державну статистику” [6]. Відповідно до цього Закону, показники, що містяться у звітних формах, мають забезпечувати виконання плану статистичних спостережень на відповідний рік, який розробляється Державним комітетом статистики України та затверджується Кабінетом Міністрів України. На основі щорічних планів Держкомстат розробляє Загальнодержавний табель (перелік) форм державної статистичної звітності для об’єднань, підприємств, організацій і установ України всіх форм власності (табл. 1, за даними [7]). Слід зазначити, що протягом року відповідно до плану державних статистичних спостережень можуть бути введені нові форми статистичної звітності та скасовані чинні.

© Н. В. Хром'як, В. М. Чубай, 2011

Кількість державних статистичних звітів у розрізі їх видів у 2008–2011 рр.

Види державних статистичних спостережень	Кількість форм за роками			
	2008	2009	2010	2011
Статистика промисловості	21	21	20	20
Статистика будівельної діяльності	13	3	3	3
Статистика інвестицій	11	5	6	5
Статистика основних засобів	5	1	1	1
Статистика сільського та рибного господарства	49	25	25	25
Статистика ринкових нефінансових послуг	5	6	6	6
Статистика транспорту	22	23	16	14
Статистика науки, інновацій, зв'язку та інформатики	12	13	16	16
Статистика соціальних послуг	31	23	22	21
Статистика внутрішньої торгівлі та товарних ринків	31	22	22	20
Статистика зовнішньої торгівлі	17	4	4	3
Статистика цін	10	10	10	10
Статистика фінансів підприємств	17	3	3	2
Структурні обстеження підприємств	10	4	4	4
Статистика населення	48	3	1	2
Статистика праці	25	7	7	5
Обстеження умов життя домогосподарств	9	7	7	7
Статистика навколишнього природного середовища	9	8	8	8
Комплексні статистичні роботи	13	–	–	–
Обстеження ділової активності підприємств	–	5	5	5
Обстеження якості даних ЄДРПОУ щодо видів економічної діяльності підприємств	–	5	–	–
Ведення реєстру статистичних одиниць	–	–	–	1
Усього	409	198	185	178

Аналізуючи дані табл. 1, варто наголосити на тому, що наразі в Україні залишається високим навантаження на постачальників первинної статистичної інформації. При цьому необхідно врахувати і надзвичайно стислі терміни подання всіх статистичних звітів. Крім того, часто показники фінансової звітності не збігаються з аналогічними показниками статистичних звітів. Сучасна система статистичної звітності не відповідає вимогам щодо забезпечення керівництва держави інформацією про ефективність промислового сектору економіки. Це пов'язано з незіставністю показників звітності за всією сукупністю господарюючих суб'єктів, що не дозволяє сформулювати достовірні макроекономічні показники про ефективність промислової діяльності підприємств. Тому одним із актуальних завдань органів державної статистики залишається розробка нових методологічних підходів до організації статистичних спостережень [4, с. 70], удосконалення статистичного обліку та впровадження форм статистичної звітності, адаптованих до міжнародних стандартів.

При цьому варто звернути увагу на статистику промисловості, основними завданнями якої є: 1) всебічно й об'єктивно характеризувати кардинальні зміни у галузевій структурі, пов'язані з осво-

енням інструментів ринкової економіки на шляху подолання негативних явищ та створення передумов для переходу до ефективного використання наявних ресурсів виробництва; 2) своєчасно виявляти внутрішньовиробничі резерви для подальшого збільшення обсягів виробництва продукції на основі поліпшення використання виробничого потенціалу кожного промислового підприємства; 3) оцінювати зростання рівня інтенсифікації та ефективності виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу в умовах ринкової конкуренції всередині й за межами національного ринку; 4) проводити обстеження підприємств із метою вирішення питань удосконалення господарського механізму для досягнення високої рентабельності підприємств, галузей та інших структур виробничої сфери.

Основні законодавчо-нормативні акти, що регламентують процеси складання та подання статистичної звітності промислових підприємств, наведені у табл. 2. Крім цих актів, на підприємствах обов'язковим є застосування інструкцій щодо заповнення різних форм державних статистичних спостережень, а також наказів Державного комітету статистики України щодо внесення змін до них.

Основні законодавчо-нормативні акти, що регламентують процеси складання та подання статистичної звітності промислових підприємств

Назва та номер законодавчого або нормативного акта	Короткий виклад суті законодавчого або нормативного акта
Закони України	
Про державну статистику, від 17.08.1992 р. № 2614-XII	Закон регулює правові відносини у галузі державної статистики, визначає права і функції органів державної статистики, організаційні засади здійснення державної статистичної діяльності з метою отримання всебічної та об'єктивної статистичної інформації щодо економічної, соціальної, демографічної та екологічної ситуації в окремому регіоні та у країні в цілому [6]
Про електронні документи та електронний документообіг, від 31.05.2005 р. № 2599-IV	Закон встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів [8]
Про електронний цифровий підпис, від 15.01.2009 р. № 879-VI	Закон визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису [9]
Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України	
Про схвалення Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року, Розпорядження КМУ від 05.11.2008 р. № 1413	Стратегія розвитку державної статистики полягає у створенні передумов для подальшого розвитку системи державної статистики та більш повного задоволення інформаційних потреб суспільства у високоякісній статистичній інформації, гармонізації системи показників з міжнародними стандартами на рівні, рекомендованому для статистичних служб країн – кандидатів на членство в ЄС [10]
Накази Державного комітету статистики України	
Порядок подання електронної звітності до органів державної статистики, від 20.11.2009 р. № 439	Порядок розроблено з метою впровадження в органах державної статистики єдиних підходів до приймання й оброблення електронної звітності, поданої респондентами засобами телекомунікаційного зв'язку, у тому числі через оператора електронної звітності [11]
Порядок проведення перевірок достовірності первинних та статистичних даних, вивчення стану первинного обліку і статистичної звітності органами державної статистики, від 19.06.2003 р. № 186	Порядок є керівництвом для органів державної статистики щодо організації та проведення перевірок достовірності первинних і статистичних даних, вивчення стану первинного обліку та статистичної звітності, а також оформлення й реалізації матеріалів за їх результатами [12]
Про затвердження форм державних статистичних спостережень щодо промислової діяльності, від 07.07.2009 р. № 239	Наказ затверджено з метою подальшого вдосконалення державних статистичних спостережень щодо промислової діяльності та отримання повної, всебічної й об'єктивної статистичної інформації [13]

Варто зазначити, що наразі актуальними є питання подання статистичної інформації в систему державної статистики на електронних носіях і каналами зв'язку. Адже подання електронної звітності до органів державної статистики значною мірою спростить для підприємства процес звітування [1, с. 48].

Прийняття обґрунтованих управлінських рішень є однією з головних передумов ефективної діяльності підприємств усіх форм власності. У ринковій економіці зазначені рішення мають бути розроблені на базі відповідного статистичного забезпечення, що спрямоване на таку організацію діяльності суб'єкта підприємницької діяльності (далі – СПД), за якої керівництво СПД на основі наданої інформації могло, з одного боку, здійснювати аналіз поточної діяльності для виявлення та зменшення впливу чинників, які протидіють досягненню запланованих результатів, а з іншого – стимулювати працю тих, хто найбільше сприяв забезпеченню досягнення та перевищення рівнів планових показників діяльності СПД [2, с. 48].

Статистична звітність відіграє значну роль у процесі розробки та прийняття ефективних управлінських рішень, адже саме на основі її аналізу можна визначити такі показники:

– характеристики чисельності робочої сили, її структура та динаміка; використання робочого часу; рівень продуктивності праці; динаміка фонду

заробітної плати та його складових; рівень та динаміка середньої заробітної плати; чинники, що впливають на ці та інші показники;

– стан, ефективність використання основних засобів та їх динаміка, а також вплив на випуск продукції зміни рівня фондовіддачі та вартості основних засобів тощо;

– виконання плану виробництва продукції у промисловості як за обсягом, так і за асортиментом; показники реалізації продукції;

– структура витрат на виробництво продукції; динаміка собівартості продукції; витрати на 1 грн. товарної продукції; вплив факторів на зміну собівартості продукції; рівень і структура, коливання і співвідношення цін на закупівлю сировини та матеріалів, а також цін реалізації готової продукції та ін.;

– основні чинники, що впливають на зміну чистого прибутку підприємства; вони дозволяють здійснити комплексний аналіз статистичної звітності та визначити перспективи подальшого функціонування підприємств у ринковому середовищі тощо.

Аналіз статистичної звітності дає можливість спостерігати у динаміці основні показники діяльності промислових підприємств, а також сформулювати комплекс заходів щодо покращання досягнутих результатів, тому його доцільно проводити за видами звітності.

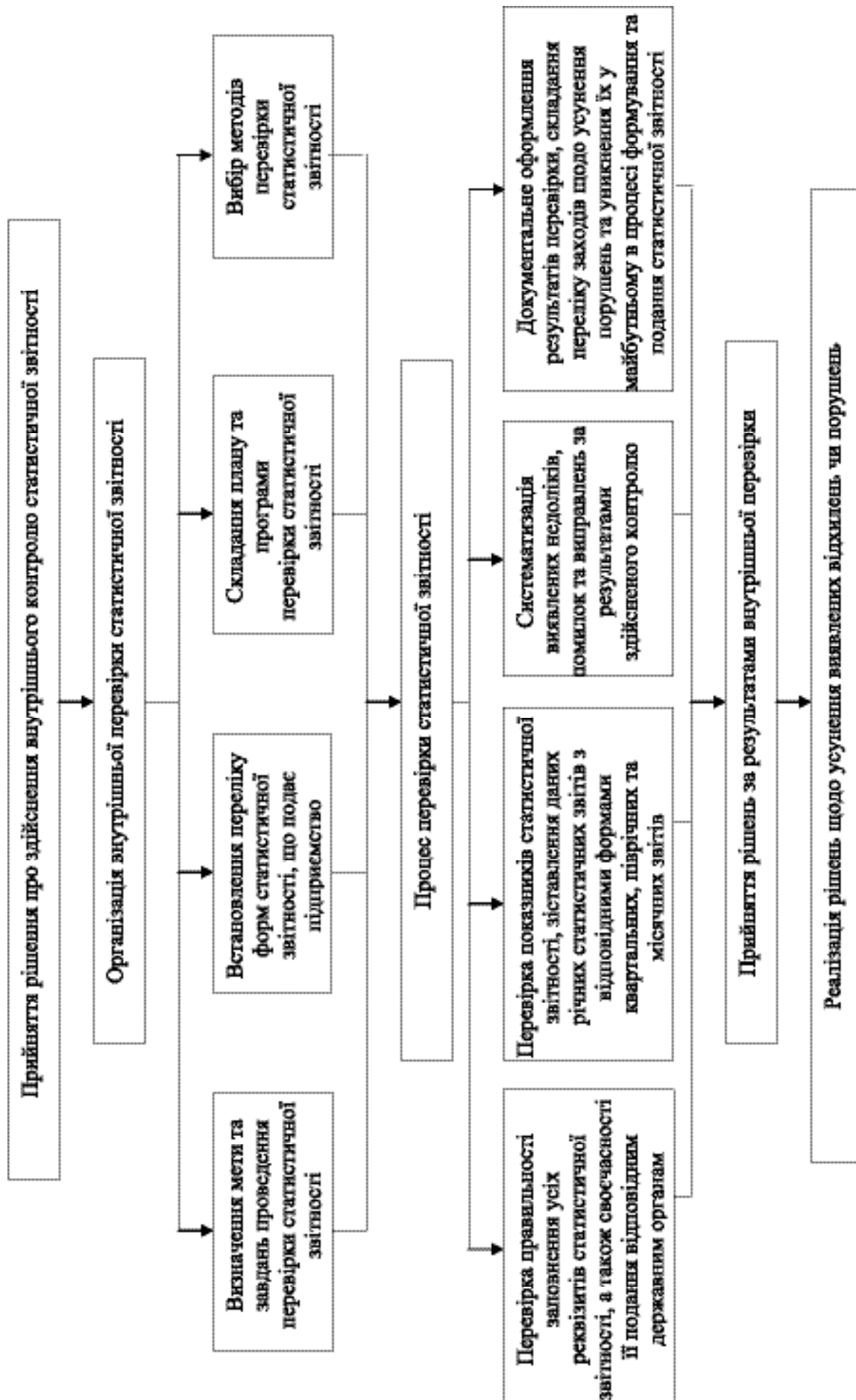

Рис. 1. Алгоритм проведення внутрішнього контролю статистичної звітності підприємства

Важливим є той факт, що працівники облікових служб більшості великих промислових підприємств недостатньо обізнані з термінологією, методичними підходами, встановленим порядком складання та подання статистичної звітності, до того ж не приділяють цьому належної уваги. Тому доцільним є використання на підприємствах орієнтованого графіка подання статистичної звітності до управління статистики за місцем розташування СПД. Крім того, працівники облікової служби не використовують повністю наявні аналітичні можливості статистичної інформації для прийняття оперативних, зважених управлінських рішень і розробки стратегії розвитку підприємства.

З метою контролю за правильністю та своєчасністю формування й подання статистичної звітності на підприємствах промисловості варто здійснювати внутрішній контроль цих процесів. Адже органи державної статистики мають право перевіряти достовірність фінансової та статистичної звітності, поданої респондентами, застосовуючи для цього метод безпосереднього відвідування виробничих, службових та інших приміщень юридичних осіб, їх філій, відділень, представництв та інших відокремлених структурних підрозділів. За порушення правил обліку і статистики до службових осіб можуть бути застосовані штрафи, зокрема за неподання органам державної статистики даних для проведення державних статистичних спостережень, подання недостовірних даних, не в повному обсязі, не за формою, передбаченою статистичною документацією, чи з запізненням, незабезпечення належного стану первинного обліку тощо.

Основними завданнями внутрішнього контролю формування та подання статистичної звітності є такі:

1) встановити відповідність статистичної звітності вимогам чинного законодавства щодо її складання та подання, правильність і своєчасність внесення виправлень у форми статистичної звітності;

2) дослідити достовірність та відповідність записів статистичної звітності даним бухгалтерського та статистичного обліку, порівняти дані річної статистичної звітності з даними піврічної, квартальної та місячної статистичної звітності;

3) з'ясувати, чи своєчасно подає підприємство форми статистичної звітності, проаналізувати причини несвоєчасного її подання або подання не в повному обсязі чи не за встановленою формою тощо.

Кожна перевірка статистичної звітності (рис. 1) повинна проводитися відділом внутрішнього контролю (якщо такий є на підприємстві) або бухгалтерією за ретельно підготовленою програ-

мою. Результати такого контролю повинні оформлятися окремим актом про виявлені порушення, де обов'язково мають бути записані: дата складання; прізвища та ініціали осіб, які здійснювали перевірку, а також осіб, які присутні під час перевірки та відповідають за ведення бухгалтерського обліку й достовірність фінансових і статистичних даних; реквізити і дані суб'єкта господарської діяльності; форми звітності, що перевірялися; порушення, встановлені перевіркою, а також прізвища та ініціали осіб, які підписували форми звітності, у тому числі й ті, в яких знайдені порушення; порушення, що вплинули на показники звіту, а також характер цих порушень (були постійними чи випадковими тощо; у разі повторної перевірки зазначають, наскільки ефективно виконано рекомендації попередніх перевірок); рекомендації щодо усунення порушень тощо.

З метою вдосконалення організації обліково-статистичної роботи, покращання якості підготовки статистичних звітів необхідно посилити контроль за веденням статистики промисловості, звернути увагу на своєчасність подання звітів та достовірність показників звітності про стан здійснення господарських операцій, планувати й постійно проводити навчання працівників управлінського апарату, які займаються питаннями обліково-статистичної роботи та статистики промислової діяльності.

Статистична звітність відіграє важливу інформаційну роль у системі звітності підприємства. Упровадження міжнародних стандартів обліку дає можливість створити інформаційну базу для проведення необхідного аналізу на мікрорівні, а також сприяє формуванню основних макроекономічних показників, що є головним призначенням статистичної звітності. Аналіз її показників дозволяє отримати загальну характеристику діяльності підприємства, що є передумовою прийняття ефективних управлінських рішень. Крім того, на основі аналізу статистичної звітності можна розробити комплекс заходів щодо покращання ефективності діяльності підприємства. Тому з метою отримання достовірної та якісної статистичної інформації підприємство повинне здійснювати постійний контроль процесів складання та подання статистичної звітності.

Отже, у теперішній час зменшення звітно-статистичного навантаження на будь-яке підприємство, що звітує перед органами статистики, можна досягти завдяки уніфікації та підвищенню аналітичності кожної з форм державної статистичної звітності, збільшенню кількості показників у них, а також оптимальному регулюванню строків подання статистичних звітів.

Список використаних джерел

1. Васечко О. О. Методологічні основи статистики підприємств : [моногр.] / Васечко О. О. – К. : НТК стат. досліджень, 2005. – 296 с.

2. Герасименко В. С. Принципи побудови та структура статистичного забезпечення ефективного управління суб'єктом підприємницької діяльності / В. С. Герасименко // Статистика України. – 2005. – № 4. – С. 48–50.
3. Малишенко В. А. Особливості аналізу статистичної звітності українських підприємств / В. А. Малишенко, К. А. Малишенко // Україна наукова 2002: матеріали Другої всеукраїнської наук.-практ. конф., (22–24 трав. 2002 р.). – Дніпропетровськ, 2002. – Вип. 5. – С. 37.
4. Слободяник Ю. Б. Статистичний облік : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Слободяник Ю. Б. // ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 115 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Звіт про основні показники діяльності підприємств: проблеми формування інтегрованих інформаційних ресурсів / Ю. С. Цал-Цалко // Статистика України. – 2001. – № 2. – С. 18–23.
6. Закон України “Про державну статистику” від 17.09.1992 р. № 2614-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2614-12>
7. Загальний табель (перелік) форм державних статистичних спостережень на 2011 рік : затверджений Наказом Державного комітету статистики України від 09.12.2010 р. № 494 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> – Назва з титул. екрана.
8. Закон України “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22.05.2003 р. № 851-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-15>
9. Закон України “Про електронний цифровий підпис” від 22.05.2003 р. № 852-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=852-15>
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року” від 05.11.2008 р. № 1413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1413-2008-%F0>
11. Наказ Державного комітету статистики України “Про затвердження Порядку подання електронної звітності до органів державної статистики” від 12.01.2011 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0408-11>
12. Наказ Державного комітету статистики України “Про затвердження Порядку проведення перевірок достовірності первинних та статистичних даних, вивчення стану первинного обліку і статистичної звітності органами державної статистики” від 19.06.2003 р. № 186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtk.com.ua/show/2cid03270.html>
13. Наказ Державного комітету статистики України “Про затвердження форм державних статистичних спостережень зі статистики промисловості” від 12.07.2010 р. № 266 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/FIN56763.html

УДК 330.4:658.14/.17

Д. В. Ящук,

*кандидат економічних наук,
начальник відділу,*

Товариство з обмеженою відповідальністю “ЛНК”;

О. І. Черняк,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

В. О. Монаков,

начальник відділу,

ДП “Державний інститут комплексних техніко-економічних досліджень”

Розробка моделей класифікації українських підприємств за ймовірністю банкрутства з використанням дискримінантного аналізу та методу дерев рішень

Відібрано фінансові показники, що точно і вичерпно характеризують ключові аспекти фінансового стану українських підприємств та можуть свідчити про появу ознак фінансової кризи. За допомогою кластерного аналізу промислового підприємства згруповано за масштабністю фінансової кризи. З використанням методів багатофакторного дискримінантного аналізу та дерев рішень розроблено комплекс економіко-математичних моделей, що дозволяють класифікувати українські промислові підприємства за ймовірністю їхнього банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, діагностика банкрутства, економіко-математична модель, кластерний аналіз, кореляційний аналіз, дискримінантний аналіз, дерева рішень.

Кризовий стан, неплатоспроможність і банкрутство підприємств є одними з нагальних проблем у нинішніх нестабільних умовах економіки України. Банкрутство щороку загрожує значній частині підприємств, зокрема у промисловос-